

Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνηση

Μία ἐκκλησιολογικὴ προσέγγιση καθ' ὁδὸν

πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Χ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗ

«Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση εἶναι... τὸ μέγιστο καὶ πολυτιμότεο ἐκκλησιαστικὸ κεκτημένο τοῦ περασμένου αἰῶνα· ἡ δὲ τήρηση, ἡ ἐμβάθυνση, ὁ ἐμπλουτισμὸς καὶ ἡ στερέωσή του συνιστοῦν τὸ κυρίως ὀφειλόμενον τῶν χριστιανῶν, πρῶτιστα τῶν ἡγετῶν καὶ ποιμένων αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν πάσης φύσεως Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ Ἰδρυμάτων κατὰ τὸν τρέχοντα 21^ο αἰῶνα». Τὰ παραπάνω λόγια, προσώπου καταξιωμένου μέσα ἀπὸ τὴν πολύχρονη καὶ ἐνεργὸ δράση του στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο¹, δηλώνουν ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ στὸ οἰκουμενικὸ καθῆκον.

Μετὰ ἀπὸ μίαν μακρὰν περίοδο θεσμολογικῶν ἀπομονωτισμῶν, προκαταλήψεων αἰῶνων ποὺ ἔχουν ἀποσκληρυνθεῖ καὶ ὀξύτατου ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ, στὶς ἀρχὲς τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα ἀνοίγει μίαν νέα σελίδα, ἀνατέλλει μίαν νέα ἐποχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἔμπρακτῃ ἐπιθυμία τῶν Χριστιανῶν γιὰ τὴν ἐξεύρεση δυνατοτήτων προσέγγισης, ἀλληλογνωριμίας, συνεργασίας καὶ θεολογικοῦ διαλόγου. Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, πρωτοστατοῦντος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, αἰσθάνθηκαν, ἐν μέσῳ ραγδαίων κοινωνικοπολιτικῶν ἀλλαγῶν καὶ κρίσεων, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς κοινῆς τους μαρτυρίας σὲ ἕναν κόσμον ποὺ ἔψαχνε νέο προσανατολισμό.

* Ὁ Στυλιανὸς Χ. Τσομπανίδης εἶναι Ἄν. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀ.Π.Θ.

1. ΑΛ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ, «Οἰκουμενικὰ κεκτημένα καὶ ὀφειλόμενα», στὸν τόμον *Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21ο αἰῶνα: Πραγματικότητες – Προκλήσεις – Προοπτικές. Τιμητικὸ ἀφιέρωμα στὸν ὁμότιμον καθηγητὴ Πέτρο Βασιλειάδη*, (ἐπ.) Ἰ. Πέτρου, Στ. Τσομπανίδης, Μ. Γκουτζιουδης, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2013, (στὴ συνέχεια: Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21^ο αἰῶνα), σ. 105. Βλ. καὶ σ. 96.

Στην άνατολή λοιπόν τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα ἡ Ὁρθοδοξία, στή θεία Λειτουργία τῆς ὁποίας ἐπαναλαμβάνονται ἀπό αἰῶνων οἱ δεήσεις «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» καί «ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου», ἀναλαμβάνει πρωτοβουλίες, οἱ ὁποῖες κατατείνουν στήν ἔναρξη ἐκείνου ποῦ ἀργότερα θά ὀνομασθεῖ *Οἰκουμενική Κίνηση*. Μὲ τίς περιώνυμες Ἐγκυκλίους τοῦ 1902, τοῦ 1904, καί ἰδίως τοῦ 1920, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο θά θέσει τὰ θεμέλια τῆς συλλογικῆς εὐθύνης, σὲ πανορθόδοξη καί διαχριστιανική κλίμακα, γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἐξασφαλίζεται μόνο μὲ τὴ συνάντηση, τὴν ὁμοφροσύνη καί τὴν ἐποικοδομητικὴ συνεργασία τῶν Χριστιανῶν², καί θά ἀναφερθεῖ μὲ ἰδιαίτερη ἔμφραση τόσο στὴ σημασία τῆς σύσφιγξης τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅσο καί στὶς σχέσεις τους, σὲ μία οἰκουμενική προοπτική, μὲ τίς λοιπές χριστιανικὲς Ἐκκλησίες³. Ἡ σημασία τῶν γραμμάτων αὐτῶν εἶναι κεφαλαιώδους σπουδαιότητος. Ἀποτελοῦν προδρομικὰ κείμενα τῶν κύριων συντεταγμένων τῆς παρουσίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν εὐρύτερο χριστιανικὸ χῶρο καί προετοίμασαν τὸ κλίμα γιὰ τὴν ἐκκίνηση τῆς συνοδικῆς διαδικασίας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία προωθήθηκε μὲσφ τοῦ νέου θεσμοῦ τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων (Ρόδος 1961, 1963, 1964 καί Σαμπεζύ/Γενεύη 1968)⁴ ποῦ εἰσήγαγε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηνᾶγορας ὁ Α΄.

Ἡ συμμετοχή τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴν Οἰκουμενική Κίνηση, μὲ βάση τὸ πνεῦμα τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920⁵, διευκόλυνε καί ἐπί-

2. Πρβλ. Ἀ. ΠΑΝΩΤΗΣ, *Παῦλος ΣΤ΄ - Ἀθηνᾶγορας Α΄: Εἰρηνοποιοί*, Ἀθήνα 1971, σ. 25.

3. Γιὰ τὰ κείμενα αὐτὰ μαζὶ μὲ εἰσαγωγικὰ σχόλια, ποῦ χαράσσουν τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο τοποθετοῦνται, καί μὲ βιβλιογραφία ἀναφερόμενη στὴν κατὰ καιροὺς ἔκδοσή τους, τόσο στὴν πρωτότυπη ἑλληνική ὅσο καί σὲ μεταφράσεις, βλ. Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ (ἐπ.), *Οἰκουμενικός Θρόνος καὶ Οἰκουμένη. Ἐπίσημα Πατριαρχικά Κείμενα*, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1989, σ. 25-35 (Ἐγκύκλιος 1902), σ. 37-46 (Ἐγκύκλιος 1904), σ. 55-64 (Ἐγκύκλιος 1920). Βλ. ἐπίσης τὰ κείμενα στὸ Παράρτημα τοῦ ἔργου τῶν Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΕΥ. ΒΑΡΕΛΛΑ, *Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως*, (Ἀνάλεκτα Βλατάδων 47), ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1996 (ἐπανεκδοσὴ), σ. 321 κ.ἑξ.

4. Βλ. γιὰ τὰ κείμενα τῶν Διασκέψεων, ἰδίως γιὰ τίς σχετικὲς ἀποφάσεις ποῦ ἀφοροῦν στὸ ζήτημα τῆς σχέσης τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὴν Οἰκουμενική Κίνηση στὸ: Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΕΥ. ΒΑΡΕΛΛΑ, *Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως*, σ. 221-226 καί σ. 366-369. Ἀναλυτικότερα βλ. ἐπίσης ΑΛ. ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἡ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξων Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Προπαρασκευὴ τῆς Μεγάλῃ Συνόδου 1959-1976 (ἱστορικὸ χρονικὸ ἀπὸ πηγὲς ἀμφευδεῖς)*, Τόμ. Β΄, Ἀθήνα 1990.

5. Βλ. Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ, *Ἡ Συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν ἴδρυση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*, Κατερίνη 1988.

σπευσε αυτή τη διαδικασία. Αναντίρρητα, με την Οικουμενική Κίνηση συνδέεται και συμπορεύεται ή πανορθόδοξη κίνηση για τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Ορθόδοξων Εκκλησιών, για ανανέωση⁶ της ζωής τους και για τη συνειδητοποίηση του ένοποιού τους ρόλου μέσα σε ένα διασπασμένο κόσμο⁷.

Οί Πανορθόδοξες Διασκέψεις και η συνοδική πορεία προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας⁸, ένα είδος θα λέγαμε «ένδοορθόδοξης οικουμενικής κίνησης»⁹, αποτέλεσαν έκφραστικά όργανα της ένότητας και της καθολικότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που οδήγησαν τους ορθόδοξους στο να αποκτήσουν μία καινούργια «θέαση» της Ορθοδοξίας και τους κατέστησαν ταυτόχρονα ικανούς για μία συνεπή εκπροσώπηση και δέσμευση στην Οικουμενική Κίνηση¹⁰.

Ίδιαίτερα η Α΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη στη Ρόδο το 1961 και η Δ΄ στο Σαμπεζύ το 1968, προοδοποίησαν την πανορθόδοξη προσυνοδική πορεία, αποφάσισαν την «έν τῷ πνεύματι της Πατριαρχικής Έγκυκλίου του 1920 παρουσίαν και συμμετοχὴν της Ορθοδοξίας ἐν τῇ Οἰκουμένῃ»¹¹, κατέθεσαν για

6. Για τὸ πόσο ἀλληλένδετα εἶναι ἡ Οἰκουμένη Κίνηση καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀνανέωση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας βλ. τί γράφει ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς καὶ ὀργανιστὲς καὶ τῶν δύο προσπαθειῶν, ὁ αἰμίμητος Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μελίτων, στὸν τιμητικὸ τόμο: *Χαλκηδόνια. Μνήμη Μελίτωνος Χατζῆ, Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος 1913-1989*, (Μνήμες τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, 3), Ἀθήνα 1999, σ. 256, 377 ἔξ., 380, 399. Ἐπίσης βλ. τὴ συνέντευξη τοῦ ἴδιου, «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν πορείᾳ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», *Ἐπίσκεψις* ἔτ. 1, ἀρ. 2, 2.3.1970, 2-5, ἰδίως σ. 3.

7. Βλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Οἰκουμένη Κίνηση: Ἱστορία - Θεολογία*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 239.

8. Βλ. ὅλα τὰ κείμενα-ἀποφάσεις τῆς πανορθόδοξης προσυνοδικῆς πορείας ἀπὸ τὸ 1923 ἕως τὸ 2009 συγκεντρωμένα σὲ ἕναν τόμο στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα καὶ μὲ σχολιασμὸ στὸ: VIOREL ΙΟΝΙΤΣ, *Towards the Holy and Great Synod of the Orthodox Church. The Decisions of the Pan-Orthodox Meetings since 923 until 2009*, (Studia Oecumenica Friburgensia 62), Basel 2014. Παρόμοιο ἔργο ἀλλὰ ἐκτενέστερο καὶ πρὸ λεπτομερειακὸ εἶναι τὸ ΑΝ. ΚΑΛΛΙΣ, *Auf dem Weg zu einem Heiligen und Großen Konzil. Ein Quellen- und Arbeitsbuch zur orthodoxen Ekklesiologie*, Münster 2013.

9. Βλ. ἈΘ. ΜΠΑΣΔΕΚΗΣ, *Ἐμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι: Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες - Τί μᾶς ἐνώνει καὶ τί μᾶς χωρίζει*, ἐκδ. Κορηλία Σφρακιανᾶκη, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 38.

10. Βλ. σχετικὰ ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης»: *Μελέτες γιὰ τὴν Οἰκουμένη Κίνηση καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σημερινὸ κόσμο*, Ἐκδόσεις Ostracon, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 162 καὶ σ. 173 ἔξ.

11. Βλ. π.χ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΕΥ. ΒΑΡΕΛΛΑ, *Ἱστορία τῆς Οἰκουμένης Κινήσεως*, σ. 221 καὶ σ. 366-367.

πρώτη φορά σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο μερικὰ desiderata πρὸς τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (ΠΣΕ) καί, ὅπως ἔχει σημειώσει ὁ Ἰωάννης Καρμίρης, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐμφανίστηκε στὸ διαιρεμένο κόσμο, μέσῳ τῶν Μηνυμάτων τῶν Διασκέψεων αὐτῶν, ὡς «σημεῖο ἐνότητος», ὡς «γέφυρα Ἐκκλησία» καὶ ὡς «εὐαγγελίστρια τῆς ἀγάπης»¹².

Ἄξιοπρόσεκτο εἶναι τὸ Μήνυμα τῆς Α' Ρόδου, τὸ ὁποῖο περικλείει πολλή βεβαιότητα, ὑπευθυνότητα, ἐλπίδα καὶ προοπτική, καὶ μπορεῖ νὰ βοηθήσει στὴν κατανόηση τῆς σημασίας τῆς πραγματοποίησης τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὶς ἡμέρες μας. Στὸ Μήνυμα οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δηλώνουν: «Μέγα ὑπῆρξε καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός τῆς συνάξεως ἡμῶν ἐνταῦθα... Ἡ Ὁρθοδοξία διὰ πρώτην φοράν, μετὰ μακρὰν περίοδον χρόνου, συνήρχετο εἰς Διάσκεψιν τοσοῦτον ἀντιπροσωπευτικὴν τῆς πληρότητος αὐτῆς. Ἐξερχόμεθα ἐκ τῆς Διασκέψεως ἡμῶν ταύτης ἐνισχυμένοι ἐν τῇ πίστει ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ἡμῶν, βέβαιοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐνότητι ἰσχύος τῆς ἁγίας ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπεβλέψαμεν εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς εὐθύνης τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν ἡμῶν κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς, εἰς τὴν ὑπογράμμισιν τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν ἡμῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος συνόλου, καὶ διαβεβαιούμεθα τοὺς πάντας, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει πλήρη συνείδησιν τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς ἔναντι τούτων... Οὐκ ἔστιν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τοῖχοι καὶ στέγη, ἀλλὰ πίστις καὶ ζωή... Ἐνισχυμένοι ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ταῖς εὐχαῖς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν... χαιρετίζομεν ἐν ἀγάπῃ καὶ πάντας τοὺς ἐκ τῶν ἀδελφῶν, ἐν τε τῇ πολιᾷ Ἀνατολῇ, μεθ' ὧν πολλοὶ καὶ ἀκλόνητοι δεσμοὶ ταυτότητος ψυχῆς καὶ φρονήματος ἀπὸ αἰώνων μακρῶν ὑφίστανται, καὶ τοὺς ἐν τῇ Δύσει, μεθ' ὧν δὲν ἐπαύσαμεν ποτὲ νὰ διατελώμεν ἐν συνεργασίᾳ, ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, ὑπὲρ ἧς ἀδιαλείπτως προσεύχεται ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία»¹³.

Σὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴν κινήθηκε καὶ ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψις στὸ Σαμπεζὺ τὸ 1976, ἡ ὁποία ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερος μὲ τὸ θέμα τῆς θέσης τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ εἰδικότερα στὸ ΠΣΕ. Συγκεκριμένα ἡ Διάσκεψις ἀποφάσισε «ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνεχίζουσα τὴν παράδοσιν αὐτῆς ὡς πρωτοπόρου ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ τῇ

12. Βλ. Ι. ΚΑΡΜΙΡΗΣ, «Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ρόδου», *Θεολογία* 32 (1961) 497-536, ἐδῶ σ. 524 καὶ σ. 529.

13. Στὸ ἴδιο, σ. 520-522.

προαγωγή της Οικουμενικής Κινήσεως και ως Έκκλησίας ιδρυτριάς του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών ένισχύση έτι περαιτέρω την οργανικήν αὐτῆς συμβολήν έν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ...»¹⁴. Σημαντικές εἶναι οἱ προτάσεις τῆς Διάσκεψης γιά τίς ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις πού ἀπαιτοῦνται γιά τήν καλή διεξαγωγή τοῦ διαλόγου καί γιά μία οὐσιαστική ὀρθόδοξη συμβολή στήν ὑπόθεση τῆς οἰκουμενικῆς χριστιανικῆς ἐνότητος¹⁵.

Τά ἐπόμενα χρόνια, ὡς συνέπεια καί τῶν ἀποφάσεων τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἡ ὀρθόδοξη συμμετοχή στήν Οἰκουμενική Κίνηση αὐξήθηκε σημαντικά καί ἡ συμβολή τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἔγινε πιό δυναμική, πολύτιμη καί δημιουργική¹⁶.

Αὐτή τῆ δυναμική καί δημιουργική συμμετοχή ἔρχεται νά ἐπισφραγίσει ἡ Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη τό 1986 στό Σαμπεζύ, ὡς στάδιο ὠριμότητας καί ἀποκορύφωμα τῆς νέας περιόδου πού ἐγκαινίασε ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηνᾶγόρας μέ τίς Πανορθόδοξες Διασκέψεις. Εἰκοσιπέντε χρόνια μετά τῆ συμπερίληψη τοῦ θέματος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσης στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, καί μετά ἀπό πολλοὺς σημαντικούς σταθμούς ἔντονου θεολογικοῦ προβληματισμοῦ ἀλλά καί ἐντατικοῦ διαλόγου, ὁ καιρός εἶχε ὠριμάσει γιά μία ἐπίσημη κοινή τοποθέτηση τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἔναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσης¹⁷. Στήν Γ΄ Προσυνοδική Διάσκεψη ἡ διαπραγμάτευση τῶν θεμάτων 8) «Σχέσεις τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον» καί 9) «Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνηση» –ὅπως εἶχαν ὀριστεῖ ἀπὸ τήν Α΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη στό Σαμπεζύ (1976) ὀλοκληρώθηκε. Τά τελικά κείμενα, πού ἔγιναν ὁμόφωνα ἀποδεκτά, εἶναι προϊόντα βαθιᾶς ἐνημέρωσης, περισυλλογῆς ἀλλά καί τόλμης· ἐνῶ διαφεύδουν κάθε ἄκαιρη ἐλπίδα, διαπνέονται ἀπὸ

14. Βλ. *Συνοδικὰ II*, Γραμματεία ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Chambésy-Γενεύης 1978, σ. 128.

15. Στὴ Διάσκεψη τονίστηκε ὅτι χρειαζόταν νά ἀποσαφηνιστοῦν οἱ ἐκκλησιολογικὲς ἀρχές καί ἡ ἐκκλησιολογικὴ βάση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀναφορικά μέ τῆ συμμετοχή της στήν Οἰκουμενική Κίνηση καί νά καθοριστοῦν ἡ φύση, ἡ ἔννοια καί τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων αὐτὴ ὀφείλει νά κινηθεῖ μελλοντικῶς στήν οἰκουμενική της ἀποστολή (βλ. *Συνοδικὰ II*, σ. 115).

16. Βλ. ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης», σ. 85.

17. Πιό ἀναλυτικὴ ἀναφορὰ στοῦ θέμα βλ. TH. A. MEIMARIS, *The Holy and Great Council of the Orthodox Church and the Ecumenical Movement*, Ant. Stamoulis Publications, Thessaloniki 2013, ἰδίως σ. 119 ἔξ.

ουσιαστική κατάφαση τῶν οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν καὶ τῆς οἰκουμενικῆς πορείας, ὀριοθετώντας τὸ εὖρος τους, τὴν ποιότητα καὶ τὸν προσανατολισμό τους¹⁸.

Ἰδιαίτερα τὸ κείμενο «Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνηση», ἐπικαιρο στὶς ἀναφορές του ἀλλὰ καὶ διαχρονικὸ στὰ πορίσματά του, ἐκτιμήθηκε πολὺ θετικὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ΠΣΕ καὶ θεωρήθηκε ὡς σημαντικὴ συμβολὴ σὲ αὐτό, γιατί, ὅπως παρατηρήθηκε, μόνο λίγες Ἐκκλησίες-μέλη τοῦ Συμβουλίου ἔχουν ἀναφερθεῖ τόσο ἐμπεριστατωμένα καὶ ξεκάθαρα στοὺς θεμελιώδεις θεολογικοὺς λόγους γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους σὲ αὐτό¹⁹. Ἀξιοπρόσεκτες εἶναι οἱ παρακάτω δηλώσεις τῆς Γ' Προσυνοδικῆς: «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μὲ τὴ βαθιὰ τῆς πεποίθησι καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοσυνειδησίαν ὅτι ἀποτελεῖ τὸν φορέα καὶ δίνει μαρτυρία τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, πιστεύει ἀκράδαντα ὅτι κατέχει κεντρικὴ θέσιν ἐν τῇ ὑπόθεσιν τῆς προώθησιν τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν μέσα ἐν τῷ σύγχρονῳ κόσμῳ... Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πάντοτε ἐπιζητοῦσε νὰ προσελκύσει τὶς διάφορες χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας σὲ μίαν ἀπὸ κοινοῦ πορείαν ἀναζήτησιν τῆς χαμένης ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν, μὲ σκοπὸν νὰ καταλήξουν ὅλοι ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, πού ἀδιαλείπτως προσεῦχεται «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», μετεῖχε ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κίνησιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφάνισίν της καὶ συνετέλεσε ἐν τῇ διάπλασιν καὶ περαιτέρῳ ἐξελίξει της. Ἄλλωστε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐξαιτίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος πού τὴ διακρίνει, κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ἱστορίας, πάντοτε ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὀρθόδοξη συμμετοχὴ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κίνησιν δὲν εἶναι καθόλου ξένη πρὸς τὴ φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ συνεπῆ ἐκφράσιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως μέσα ἐν νέῃς ἱστορικῆς συνθήκῃς καὶ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων... Ἡ πολυδιάστατη οἰκουμενικὴ δραστηριότης [τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας] πηγάζει ἀπὸ αἴσθημα ὑπευθυνότητος καὶ ἀπὸ τὴν πεποίθη-

18. Βλ. ὅσα σημαντικὰ παρατηρεῖ γιὰ τὴν Γ' Προσυνοδικὴν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς προηγούμενες Πανορθόδοξες Διασκέψεις καὶ τὶς ἀποφάσεις τους ἀναφορικὰ μὲ τὴ στάσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησιν ἢ ΕΥ. ΒΑΡΕΛΛΑ, *Διορθόδοξοι καὶ οἰκουμενικαὶ σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα*, (Ἀνάλεκτα Βλατάδων 58), ἔκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1994, ἰδιαίτερα σ. 179 κ. ἔξ. καὶ σ. 190 ἔξ.

19. Βλ. π.χ. Κ. RAISER, «Ἡ σπουδαιότης τῆς ὀρθόδοξης συμβολῆς ἐν τῷ Παγκόσμιῳ Συμβουλίῳ Ἐκκλησιῶν», ἐν Π. Βασιλειάδῃ (ἐπ.), *Ὁρθόδοξη Θεολογία καὶ Οἰκουμενικὸς Διάλογος*, ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2005, 32-54, ἐδῶ σ. 35-36.

ση ότι ή συνύπαρξη, ή αμοιβαία κατανόηση, ή συνεργασία και οί κοινές προσπάθειες για τη χριστιανική ενότητα είναι ουσιώδεις, “*ίνα μη έγκοπήν πνά δώμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ*” (Α΄ Κορ. 9,12)» (ή υπογράμμιση δική μας)²⁰.

Οί τοποθετήσεις τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς, ἐξόχως σημαντικῆς και γόνιμες, ἀλλὰ και διαχρονικῆς, δὲν θὰ μπορούσαν παρὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸν κορμὸ τῆς ἀπόφασης τῆς Ε΄ Προσυνοδικῆς Διάσκεψης τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2015 ἀκόμη και με κατὰ λέξη ἐπανάληψη ὁλόκληρων παραγράφων. Ἡ Ε΄ Προσυνοδικῆ Διάσκεψη ἀσχολήθηκε με τὴν ἐπικαιροποίηση και τελικὴ ἐγκριση, μεταξὺ ἄλλων, και τῶν κειμένων τῆς Γ΄ Πανορθόδοξης ποῦ ἀφοροῦσαν στὶς σχέσεις τῆς Ὀρθοδοξίας με τὸν λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμο, οί ὁποῖες ἀναφέρονται στοῦς διμερεῖς και τοῦς πολυμερεῖς διαλόγους. Ἡ Διάσκεψη δέχθηκε, κάνοντας βεβαίως κάποιες συμπληρώσεις, διορθώσεις και προσθήκες, τὶς προτάσεις τῆς Εἰδικῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου (Ὀκτώβριος 2014), ἡ ὁποία σὲ ἀντίθεση με τὶς ἀποφάσεις τῶν Α΄ και Γ΄ Προσυνοδικῶν ἀντὶ γιὰ δύο ξεχωριστὰ συνενώνει τὰ θέματα 8) Σχέσεις τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμο, και 9) Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία και Οἰκουμενικὴ Κίνηση, σὲ ἓνα, ὑπὸ τὸν τίτλο «Σχέσεις τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμο», ἀποφεύγοντας τὸν προκλητικὸ τίτλο «Οἰκουμενικὴ Κίνηση» -προκλητικὸς γιὰ ἀκράιους κύκλους και ὁμάδες ἐντὸς τῆς Ὀρθοδοξίας ποῦ τρέφονται ἀπὸ τὴ διαίρεσή της, καθὼς και ἀπὸ τὴ μονομανία πολεμικῆς ἀντιπαράθεσης ἐναντίον κάθε ἐκκλησιαστικοῦ ἀνοίγματος πρὸς τὴ σύγχρονη πραγματικότητα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι στὴ Συνέλευση τῆς Εἰδικῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς (30 Σεπτεμβρίου – 3 Ὀκτωβρίου 2014), ἰσχυρῆς φωνῆς τάχθηκαν ὑπὲρ μίας σκληρότερης στάσης τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἀπέναντι στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση και τοῦς ἐτεροδόξους Χριστιανοῦς. Ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν και ἡ στάση τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπέναντι στὴν ὁμοφυλοφιλία χρησιμοποιήθηκαν, και χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ κάποιους ὀρθόδοξους κύκλους, ὡς ἄλλοθι γιὰ τὴ διακοπή ἢ τουλάχιστον τὸν περιορισμὸ τῶν οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν²¹.

20. Βλ. τὸ κείμενο-ἀπόφαση στὸ ΙΟΝ ΒΡΙΑ – Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, *Ὀρθόδοξη Χριστιανικὴ Μαρτυρία*, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1989, Παράρτημα, 155-160, σ. 155-157.

21. Βλ. G. VLANTIS, «Das Heilige und Große Konzil: Herausforderungen und Erwartungen», *Religion und Gesellschaft in Ost und West (RGOW)* Nr. 11-12/2014, 15-17, ἰδίως σ. 16. Ἐπίσης στὸ ἴδιο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *RGOW* βλ. «Metropolit Ilarion (Alfejev) zum Vorbereitungsprozess des Panorthodoxen Konzils», σ. 4-5.

Βεβαίως, μέσα στο κείμενο ή Ε΄ Προσυνοδική Διάσκεψη διατήρησε τὸν πυρήνα τῆς σκέψης τῶν κειμένων τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς, χωρίς ὅμως νὰ προβεῖ σὲ ἀναλυτικὴ κριτικὴ ἀξιολόγηση τῆς προόδου καὶ τῶν εἰδικότερων προβλημάτων ὄλων τῶν διμερῶν διαλόγων, ὅπως εἶχε κάνει ἡ Γ΄ Πανορθόδοξη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἔλλειψη, γιατί ἀπὸ τὴν Γ΄ Προσυνοδικὴ ἔχουν μεσολαβήσει 30 χρόνια διαλόγων καὶ σίγουρα θὰ βοηθοῦσε μία κριτικὴ ἀποτίμηση τῶν ποικίλων συνιστωσῶν τους, τῶν κεκτημένων καὶ τῶν ὀφειλομένων²², καὶ ἂς μὴν παραπέμπονταν στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο, ἀφοῦ οἱ διάλογοι βρίσκονται ἀκόμη σὲ ἐξέλιξη. Σὲ σχέση μὲ αὐτό, οὔτε ἡ συνένωση τῶν δύο διαστάσεων τοῦ διαλόγου, τοῦ πολυμεροῦς καὶ τοῦ διμεροῦς, κρίνεται κατὰ τὴ γνώμη μας ἐπιτυχής, γιατί ἀκολουθοῦν διαφορετικὴ μέθοδο καὶ γιατί ἡ συμμετοχὴ στὸν πολυμερῆ διάλογο καὶ τὰ θεσμικὰ ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης συμπεριλαμβάνει τὴ συνεργασία σὲ πρακτικὸ ἐπίπεδο· περιλαμβάνει δηλαδὴ καὶ τὴ συμμετοχὴ στὴν πολύπλευρη δραστηριότητα στὰ πεδία τοῦ εὐαγγελισμοῦ, τῆς διακονίας, τῆς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης, τοῦ διαθρησκειακοῦ διαλόγου, τὴν κοινὴν χριστιανικὴ μαρτυρία γιὰ δικαιοσύνη, εἰρήνη καὶ τὴ διαφύλαξη τοῦ περιβάλλοντος, αὐτὸ πὸν ὀνομαζόταν κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '60 καὶ τοῦ '70 στὰ πανορθόδοξα κείμενα «ὀριζόντια γραμμὴ».

Πάντως, ὅπως ἤδη σημειώθηκε παραπάνω, εἶναι θετικὸ πὸν οἱ πλουσιότεροι καρποὶ καὶ τὸ πλαίσιο ἀρχῶν τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς διατηροῦνται, μὲ ὀρισμένες συμπληρώσεις καὶ προσθήκες, οἱ ὁποῖες τοποθετοῦνται σωστὰ ἔναντι τῶν πιὸ πρόσφατων ἐξελίξεων στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὸ πιὸ ἐλπιδοφόρο εἶναι ὅτι τὸ ὑποβαλλόμενο κείμενο δίνει ἀφορμὲς γιὰ ἐμβάθυνση στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία καὶ ἰδιαίτερα στὴ μελέτη τῶν καινο-

22. Ἐδῶ ἔχει σημασία νὰ τονιστεῖ ὅτι παρὰ τὰ διαπιστωμένα ἀδιέξοδα καὶ τὰ ἐμπόδια στὴν πορεία τῶν θεολογικῶν διαλόγων κατὰ τὸ διάστημα πὸν μεσολάβησε ἀπὸ τὴν Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τὸ 1986, οἱ καρποὶ εἶναι πλούσιοι καὶ τὰ «ἐπιτεύγματα» πολλὰ, ἰδίως στὸν διάλογο μὲ τὴν Ἀρχαίαν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴ ΡΚαθολικὴ Ἐκκλησίαν. Βλ. ἐνδεικτικὰ γιὰ τὰ ἐμπόδια, τὰ κεκτημένα ἀλλὰ καὶ τὴν προοπτικὴ τῶν θεολογικῶν διαλόγων στὴν παρακάτω μελέτη: Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, «Οἱ θεολογικοὶ διάλογοι σήμερον – Τὸ μήνυμα, ἡ ἀξία καὶ ἡ προοπτικὴ τους», ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «... ὁ νόμος σου μελέτη μου» - Μελετήματα ὀρθόδοξου θεολογίας καὶ προβληματισμοῦ, ἐκδ. Οstracon, Θεσσαλονίκη 2015, 247-291· ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ὁρθοδοξία καὶ σύγχρονοι διάλογοι, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2008· ΑΘ. ΜΠΑΣΔΕΚΗΣ, Ἐμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι: Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες· π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΕΤΣΗΣ, «Ὁ Οἰκουμενικὸς διάλογος τὸν 21° αἰῶνα: Πορεία μετ' ἐμποδίων;», στὸν τόμο Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21° αἰῶνα, 75-91. Πρβλ. παρακάτω ὑποσ. 27 καὶ 33.

νικῶν κριτηρίων ὡς πρὸς τὴν περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας ὀρθόδοξη παράδοση. Αὐτὸ ἦταν ζητούμενο ἤδη στὴν Γ΄ Προσυνοδική, γιατί ὑπῆρχε ἡ πεποίθηση ὅτι ἔτσι θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ τήρηση ἐνιαίας στάσης ὅλων τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴ συζήτηση ἐκκλησιολογικῶν κειμένων. Καὶ κάτι ἀκόμη πιὸ σημαντικό. Ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησιολογία ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῶν οἰκουμενικῶν προβληματισμῶν καὶ δίνεται ἰδιαίτερη ἔμφαση σὲ αὐτὴ σὲ ὅλους τοὺς διαλόγους, εἶχε γίνεи προσπάθεια σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο, ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '70, νὰ ἀξιοποιηθεῖ ἡ ἐκκλησιολογικὴ διδασκαλία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς αὐτοσυνειδησίας της, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὑπεύθυνη ἀξιολόγηση τῆς μορφῆς τῆς ἐκκλησιαστικότητας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ποὺ ὑπάρχει ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ ποὺ ζεῖ κοντὰ σὲ αὐτὴ καὶ μαζί μὲ αὐτή²³.

Ἄσχετα ἀπὸ τὴν τελικὴ ἀξιολόγηση τῶν θεολογικῶν διαλόγων, ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ὄχι μόνο ἀπέφυγε νὰ κατατάξει τὴ Χριστιανοσύνη σὲ αἰρετικὲς καὶ σχισματικὲς κοινότητες ποὺ τὴν ἀπειλοῦν, ἀλλὰ στὴν Γ΄ Προσυνοδικὴ Διάσκεψη, στὸ κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμο» διατύπωσε ὁμόφωνα: «*Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς οὕσα ἡ μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἔχει πλήρη συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ*

23. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. περισσότερα στὴ μελέτη μας *Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησίες. Ἡ θέση τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν στὴν ἐκκλησιολογικὴ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στὰ πλαίσια τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2013, ἰδίως κεφ. Β2, Γ2 καὶ Δ2. Ἐρεθισμοὺς γιὰ καρποφόρο προβληματισμὸ στὸ θέμα αὐτὸ πρόσφερε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης ὁ Μητροπολίτης τότε Ἑλβετίας Δαμασκηνός, προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ὁ Μητροπολίτης Καρθαγένης Παρθένιος (μετέπειτα Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς) ὅταν κατὰ τὶς συζητήσεις τῶν θεμάτων της μὲ εὐθὺ τρόπο ἔλεγε ὅτι «χρειάζεται νὰ ποῦμε εἰλικρινά, μὲ θάρρος καὶ τόλμη, καὶ στοὺς ἐναντοὺς μας καὶ σὲ ὄσους διαλέγονται μαζί μας, πῶς τοὺς βλέπομε, πῶς τοὺς νοιώθουμε, τί εἶναι γιὰ μᾶς. Σημασία ἔχει ἐὰν διαλεγόμεθα ἐκκλησιαστικῶς, ἐὰν πιστεύωμε ὅτι ὁ συνομιλητής, ὁ συμπροσευχόμενος εἶναι καὶ αὐτὸς Ἐκκλησία» (βλ. «Κύρια πορίσματα τῶν Εἰσηγήσεων ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπ. Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, Γραμματέως τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου», στὸ Ἄλ. Καραπαναγόπουλος, *Ἡ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις (ἱστορικὸ χρονικὸ ἀπὸ πηγῆς ἀπευθεῖς 1982-1988)*, Τόμ. Δ΄, Ἀθήνα 1991, 68-87, ἐδῶ σ. 76 καὶ 78).

τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαίτερος τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διαδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς» (ἡ ὑπογράμμισή δική μας)²⁴.

Ἡ παραπάνω τοποθέτηση, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἐπίσημη μέχρι σήμερα σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο προσπάθεια προσδιορισμοῦ τῆς ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ταυτότητα τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν, εἶχε γίνῃ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τῆ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικῆ Ἐπιτροπῆ γιὰ τὴν Προετοιμασία τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τὸ 1971 στὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον εἰσηγητικὸ κείμενο: «Ἡ Οἰκονομία ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ»²⁵.

Ὁ προϊστάμενος τότε τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, Μητροπολίτης Ἑλβετίας Δαμασκηνός, εἶχε θέσει, σὲ σχέση μὲ τὴν παραπάνω τοποθέτηση, μία σειρὰ ἐξόχως εὐαίσθητων καὶ ἐπιτακτικῶν ἐρωτημάτων: Ποιὰ εἶναι ἡ ἐκκλησιολογικὴ βάση πάνω στὴν ὁποία οἱ Ὁρθόδοξοι στηρίζουν τὶς ἐνωτικὲς προσπάθειές τους μὲ ἄλλες Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ὁμολογοῦν τὴν ἴδια πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Κύριο καὶ Λυτρωτὴ τοῦ κόσμου; Ἐπὶ τῇ βάσει ποίου ἐκκλησιολογικοῦ κριτηρίου γίνεται ἡ σαφὴς διάκριση μεταξὺ Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν; Ποιὰ διαφορὰ ὑπάρχει στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία μεταξὺ «αἰρετικῶν» καὶ «σχισματικῶν»; Ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία αὐτοκατανοεῖται ὡς ἡ μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διαφύλαξε ἀναλλοίωτη τὴν ἀποστολικὴ πίστη καὶ παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ θεολογικὴ ἀποψη ποὺ θὰ ἔχει ἡ μέλλουσα νὰ συνέλθει Πανορθόδοξη Σύνοδος γιὰ τὴν ὑπαρξία τῶν ὑπόλοιπων χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν²⁶;

24. Βλ. τὸ σημαντικό αὐτὸ κείμενο-ἀπόφαση τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης στὸ Σαμπεζὺ στὸ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, Μητροπολίτης Ἑλβετίας, *Λόγος Διαλόγου. Ἡ Ὁρθοδοξία ἐνώπιον τῆς τρίτης χιλιετίας*, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1997, σ. 187-197, ἐδῶ ἡ παραπομπὴ ἀπὸ σ. 187-188.

25. Βλ. τὸ διορθόδοξο αὐτὸ κείμενο στὶς ἐκδόσεις τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας: *Πρὸς τὴν Μεγάλην Σύνοδον (1). Εἰσηγήσεις τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐξ θεμάτων τοῦ πρώτου σταδίου*, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Chambésy Γενεύης, 1971, 50-65. 3).

26. Τὰ παραπάνω ἐρωτήματα ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Δαμασκηνός τὰ θεωροῦσε ὡς τὰ πιὸ ἀκανθώδη καὶ ἐπιτακτικὰ στὴ σημερινὴ κατάσταση καὶ ὑπογράμμισε ὅτι πρέπει νὰ ληφθοῦν

Παρ' ότι μεσολάβησαν 45 σχεδόν χρόνια από την πρώτη αυτή σοβαρή προσπάθεια προσδιορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ταυτότητα τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ παρ' ὅτι στὸ διάστημα αὐτὸ σημειώθηκε πρόοδος στὸν ἐκκλησιολογικὸ διάλογο²⁷, δὲν ὑπῆρξε πρόοδος καὶ μία πιὸ σαφὴς τοποθέτηση σὲ σχέση μὲ τὴ θέση ἐκείνη. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ μιλοῦν μὲ διχασμένη φωνή, μέσα σὲ ἀτέρμονες συζητήσεις καὶ μὲ ἀμφιταλαντευόμενες καὶ ἀσυνεπεῖς τοποθετήσεις, πράγμα πού ἐμποδίζει τὴν ἀποτελεσματικὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθόδοξων στὴν ὑπόθεση τῆς ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν²⁸. Ὅπως ἔχει ἐπισημάνει ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος (Σαββᾶτος), «πρέπει ἡ Ὁρθοδοξία, αὐτὴ πρώτη καὶ μὲ δική της εὐθύνη, νὰ ξεκαθαρίσει τὶς θέσεις της καὶ τὶς τοποθετήσεις της στὸ χῶρο αὐτὸ τῶν σχέσεών της πρὸς τοὺς ἔξω, ὥστε νὰ μὴ χωροῦν ἀμφιβολίες, νὰ μὴ ὑπάρχουν ἀμφιλογίες, νὰ μὴ γεννῶνται ὑποψίες στοὺς ἄλλους γιὰ τὶς ἀπόψεις της, νὰ εἶναι ἀναμφίλεκτες καὶ ἀπὸ κοινὸ εἰλημμένες οἱ ἀποφάσεις πού θὰ παίρνονται καὶ νὰ ἀπηχοῦν πανορθόδοξη συ-

ὑπόψη ἀπὸ ὅλες τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, γιατί ὁδηγοῦν στὴν ἐμβάθυνση τῶν θέσεών τους. Βλ. ἐνδεικτικὰ στὰ ἔργα του: *Θεολογικοὶ Διάλογοι. Μία ὀρθόδοξη προοπτικὴ*, ἐκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 135 ἔξ. «Die Vorbereitung der panorthodoxen Synode – Aktuelle theologische Fragen und Überlegungen», *Auf dem Weg zur Einheit des Glaubens*, Pro Oriente (Hrg.), Innsbruck/Wien/München 1976, 177-191, σ. 189 ἔξ. «Zur Anerkennung der Taufe seitens der orthodoxen Kirche unter Berücksichtigung des heiligen und großen Konzils», *Una Sancta* 48 (1993) 48-53, σ. 52 ἔξ.

27. Βλ. γιὰ τὴν πρόοδο στὸν ἐκκλησιολογικὸ διάλογο Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, «Οἱ θεολογικοὶ διάλογοι σήμερα – Τὸ μῆνυμα, ἡ ἀξία καὶ ἡ προοπτικὴ τους», *ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ*, «... ὁ νόμος σου μελέτη μου», ἰδίως σ. 275 ἔξ. Βλ. ἐπίσης ΑΘ. ΒΛΕΤΣΗΣ, «Ἐπιστροφή στὴν Ὁρθοδοξία; Ποιὸ εἶναι τὸ μοντέλο ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία;», στὸν τόμο *Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21^ο αἰῶνα*, σ. 118-121 καὶ ἐκτενέστερα ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Ἐπὲρ τῆς Οἰκουμένης», σ. 97-101 καὶ σ. 133-159. Βλ. καὶ παρακάτω ὑποσ. 33.

28. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔχει διαγνωσθεῖ τελευταῖα σὲ διορθόδοξες συναντήσεις καὶ ἔχει περιγραφεῖ μὲ δραματικούς τόνους ἀπὸ ἐγκριτοὺς θεολόγους ὅπως ὁ Ἀναπληρωτὴς Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ΠΣΕ Γ. Λαυρόπουλος, ὁ καθηγητὴς Γ. Γαλίτης, ὁ καθηγητὴς π. Ἐμμ. Κλάψης, ὁ ἐπίσκοπος Διοκλείας Κάλιστος Ware. Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ τοποθέτηση τῆς Διορθόδοξης Διάσκεψης στὴν Ἁγία Νάπα/Κύπρος (2 - 9 Μαρτίου 2011), πού ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξη» «Ἡ Φύση καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας». Στὴ Διάσκεψη ἀναγνωρίστηκε ἡ πρόκληση νὰ ἀπαντηθεῖ εὐκρινῶς ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πλευρὰ τὸ θέμα τῶν «ὀρίων τῆς Ἐκκλησίας» (βλ. πιὸ ἀναλυτικὰ γιὰ τὰ παραπάνω καὶ βιβλιογραφικὲς ἀναφορὲς στὴν ἐργασία μας *Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησίες*, σ. 23-38).

ναίνεση και αποδοχή. Μόνο έτσι θα καταστήσουμε άκουστή και σεβαστή τη φωνή μας»²⁹.

Το κείμενο της Ε' Προσυνοδικής θέτει την παραπάνω σημαντική τοποθέτηση της Γ' Προσυνοδικής Πανορθόδοξης Διάσκεψης για το ζήτημα της σχέσης μεταξύ των Ὁρθόδοξων και των άλλων χριστιανικών Ἐκκλησιῶν³⁰ στο πλαίσιο των πρόσφατων ἐξελίξεων στην Οἰκουμενική Κίνηση, και πιὸ συγκεκριμένα στο ΠΣΕ, τολμώντας νὰ προχωρήσει λίγο περισσότερο και δίνοντας τὴ δυνατότητα νὰ γίνῃ πιὸ συγκεκριμένη.

Τὸ νέο θετικὸ σημεῖο ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνοίξει προοπτικὲς καὶ νὰ συμβάλει στὴν ἐμβάθυνση στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία καὶ στὴν ἀξιοποίηση τῆς ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς αὐτοσυνειδησίας της, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὑπεύθυνη ἀξιολόγηση τῆς μορφῆς τῆς ἐκκλησιαστικότητας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ποὺ ὑπάρχει ἐκτὸς αὐτῆς, εἶναι ἡ παράγραφος 20, στὴν ὁποία ὑπογραμμίζεται: «*Αἱ προοπτικαὶ τῶν θεολογικῶν διαλόγων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν προσδιορίζονται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως (κανόνες 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου)*» (ἡ ὑπογράμμιση δική μας).

Αὐτὴ ἡ παράγραφος, ποὺ δὲν ὑπῆρχε στὴ Γ' Προσυνοδικὴ τὸ 1986, οὐσιαστικὰ εἶναι μίᾶ ἀνταπόκριση στὰ νέα δεδομένα οἰκουμενικῆς συνύπαρξης καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ κείμενο δηλώνει δύο φορὲς, καὶ στὴν ἀρχὴ καὶ πρὸς τὸ τέλος (§§ 4 καὶ 24), ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει συνείδηση τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση λαμβάνει «νέες μορ-

29. ΜΗΤΡΟΠ. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΣΑΒΒΑΤΟΣ), «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ οἱ “ἄλλοι” (ἑτερόδοξοι, σχισματικοί, ἑτερόθρησκοι, ἀδιάφοροι, ἀγνωστικιστὲς καὶ μετανάστες), Ἐκκλησία 87 (2010) 757-765, ἐδῶ σ. 763.

30. Στὴν παράγραφο 6 τῆς Ε' Προσυνοδικῆς ἐπαναλαμβάνεται ἡ τοποθέτηση τῆς Γ' Προσυνοδικῆς μὲ τὴ διαφορά ὅτι τώρα ἀναφέρεται: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξίν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινῶνι μετ' αὐτῆς...». Στὸ κείμενο τοῦ 1971 ἀναφέρεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν «ὄντολογικὴ ὑπαρξίν» καὶ στὸ κείμενο τῆς Γ' Προσυνοδικῆς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν «πραγματικὴν ὑπαρξίν» τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν. Ἡ διαφορά μετὰ τῶν τριῶν κειμένων δὲν φαίνεται μεγάλη, σὲ κάθε περίπτωση ὅμως πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ τί σημαίνει ἀναγνώριση τῆς «ὄντολογικῆς» ἢ τῆς «πραγματικῆς» ἢ τῆς «ἱστορικῆς» ὑπαρξης τῶν ἄλλων: σημαίνει ἀναγνώριση καὶ τῆς «ἐκκλησιολογικῆς ὑπαρξης»;

φές», μέσα σέ «νέες συνθήκες», γιά νά ἀντιμετωπίσει «νέες προκλήσεις». Αὐτές οἱ «νέες μορφές» καί «νέες συνθήκες» ἐπιτρέπουν σήμερα στούς ὀρθοδόξους³¹ νά ἀσχοληθοῦν σοβαρά μέ τήν ἐκκλησιολογική θέση κοινοτήτων ἢ Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες δέν πολεμοῦν τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία οὔτε ἐπιχειροῦν τὸ χωρισμὸ τοῦ σώματος τῶν πιστῶν³², ἀλλὰ κινοῦνται πρὸς τήν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας, βρίσκονται *καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἐνότητα* (unity in via), δείχνοντας εἰλικρινῆς καὶ μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα καὶ ἐκδηλώνοντας πρᾶξεις ἀλληλεγγύης, ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς βοήθειας³³.

31. Βλ. γιά τὴ νέα ἐκκλησιολογική τοποθέτηση ὀρθοδόξων θεολόγων ἢ ἱεραρχῶν -ὅπως οἱ Ν. Νησιώτης, Γ. Λαρεντζάκης, Κ. Σκουτέρης, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀναστάσιος (Γιαννουλάτος), Εὐ. Θεοδώρου, Βλ. Φειδᾶς, Ν. Ματσούκας, Γ. Μαρτζέλος- καὶ τὴν ὑπέρβαση τῆς παλαιᾶς αἰρεσιολογίας μέσα στὰ νέα δεδομένα τῆς οἰκουμενικῆς συνύπαρξης στοῦ ΣΤ. ΤΣΟΜΗΝΙΑΔΗΣ, *Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησίες*, κεφ. Β2.2., σ. 125 κ.ἐξ.

32. Ὁ αἰμίμητος καθηγητὴς Νίκος Ματσούκας ὑπογράμμισε πολλές φορές (καὶ προφορικᾶ) ὅτι οἱ σημερινοὶ ἑτερόδοξοι -ὅπως συμβατικᾶ ἀποκαλοῦνται- τῶν δυτικῶν Ἐκκλησιῶν οὔτε καταδικάστηκαν ἀπὸ Σύνοδο ὡς αἰρετικοί, οὔτε οἱ ἴδιοι πολεμοῦν τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, οὔτε ἐπιχειροῦν χωρὶς σταματημὸ τὸ σκίσιμο τοῦ σώματος τῶν πιστῶν. Ἀπλῶς βρίσκονται σὲ μία τραυματικὴ κατάσταση, ἢ ὁποία τείνει πρὸς θεραπεία στὴν ἀναζήτηση τῆς ἐνότητας (βλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Θεολογία, Κτισσιολογία, Ἐκκλησιολογία κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. Σημεῖα πατερικῆς καὶ οἰκουμενικῆς θεολογίας*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 188-189).

33. Ἀπὸ ὀρθόδοξη ὀπτική κρίνεται ὡς ἰδιαίτερα θετικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι στὸν εὐρύτερο χριστιανικὸ χῶρο οἱ ἐκκλησιαστικοὶ *Πατέρες* τῆς Ἀνατολῆς, ἢ *λατρεία*, ἢ *ὑμνολογία*, οἱ *εἰκόνες*, γενικότερα ἢ *θεολογία* καὶ ἢ *πνευματικότητα* τῆς Ὁρθοδοξίας ἔγιναν ἀντικείμενα ὄχι μόνο ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν, εἰδικῶν περιοδικῶν καὶ πλήθους ἐκδόσεων, ἀλλὰ καὶ εὐρύτατου λαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ διαποτίζουν προοδευτικῶς καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τῆς θεολογίας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἑτερόδοξου Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴ θεμελίωση τῆς πίστεως στὴν παράδοση τῆς ἐνιαίας καὶ ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας, ὅπως ἐκφράστηκε καταρχὴν μέσα ἀπὸ τὴ δεσμευτικὴ ἀναγνώριση -ὅπως θὰ τονιστεῖ καὶ παρακάτω- σὲ πολλὰ κείμενα τῶν θεολογικῶν διαλόγων τῆς ἀξίας τοῦ *Συμβόλου τῆς Πίστεως*, ὡς κοινῆς βάσης καὶ ὁδηγοῦ στὴν κοινὴ προσπάθεια τῶν Χριστιανῶν γιά τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητάς τους. Στὴν ἴδια κατεύθυνση κινεῖται ἢ ἀναγνώριση τῶν *ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων* ἀπὸ πολλοὺς ἐπίσημους διμερεῖς διαλόγους ὡς κοινῆς ἔκφρασης τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης, ἢ ἐπίδραση τῆς ὀρθόδοξης θεολογικῆς σκέψης καὶ λειτουργικῆς παράδοσης στὴ θεολογία καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν φαίνεται ἀπὸ: τὴ δοξολογικὴ ἀναφορά στὸν *Τριαδικὸ Θεό*, ὅπως καθιερώθηκε στὴν καταστατικὴ «Βάση» τοῦ ΠΣΕ· τὴν ἀναγνώριση τῆς *εὐχαριστιακῆς σύναξης* ὡς κέντρου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ βίωσης τῆς *ἑσχατολογικῆς ἐλπίδας* (μέ τὴ γνωστὴ «*εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία*»)- τὴν ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς *συνοδικότητος* καὶ τῶν *συνοδικῶν μορφῶν ζωῆς*, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῶν εἰκότων καὶ ἄλλων μορφῶν λειτουργικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας (π.χ. τὴ βεβαίωση τῆς ἐνότητος τῶν μωστηρίων: *βάπτισμα, χρίσμα, εὐχαριστία, ἱερωσύνη*). Ἐὰς προστεθεῖ ἀκόμη ὅτι μέ τὴν «*εὐχαριστιακὴ*

Ἡ ἐκκλησιολογία μέχρι πρόσφατα γνώριζε μόνο δύο καταστάσεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ: τὴν κατάσταση τῆς κοινωνίας με ὀργανικὴ ἐνότητα καὶ τὴν κατάσταση τῆς διαίρεσης ἢ τοῦ σχίσματος. Δὲν λάμβανε ὑπ' ὄψη τὴν κατάσταση τῶν Ἐκκλησιῶν ποὺ βιώνουν τὴν ἐμπειρία τῆς κοινῆς καὶ θεμελιώδους κλήσης καὶ τοῦ προορισμοῦ τους “ἵνα ᾧσιν ἓν”. Σήμερα οἱ Ὁρθόδοξοι αὐτὸ τὸ λαμβάνουν ὑπ' ὄψη τους. Ἀντιλαμβάνονται ὅτι στὸ πλαίσιο τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ διαλόγου τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξη» ἔχει διανοθεῖ πολὺς δρόμους καὶ ὅτι εἶναι ἀξιόλογη ἡ σύγκλιση ποὺ παρατηρεῖται στὴν πορεία ἀπὸ τὸ Κείμενο τῆς Λίμα (ἢ BEM=Baptism, Eucharist, Ministry)³⁴ ἕως τὸ πρόσφατο κείμενο «Ἐκκλησία: πρὸς ἓνα κοινὸ ὄραμα»³⁵. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἀπόφαση τῆς Ε' Προσυνοδικῆς ἀναφέρεται ρητὰ ὅτι ἐκτιμῶνται θετικὰ τὰ θεολογικὰ κείμενα τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξη» καὶ θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν ἀξιόλογο βῆμα στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν Ἐκκλησιῶν (§ 21).

Κυρίως, ὅμως, ἡ παράγραφος 20 τῆς Ε' Προσυνοδικῆς ἀνταποκρίνεται στὶς συζητήσεις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὸ

θεώρηση» οἱ Ὁρθόδοξοι ἐπηρεάσαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατανόηση τῆς ἐνότητας, τρεῖς τομεῖς κεντρικοῦ προβληματισμοῦ στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση, δηλαδὴ α) τὴν ἀντίληψη γιὰ τὴν *ιεραποστολικὴ κλήση* τῆς Ἐκκλησίας, β) τὴ θεολογικὴ ἐκκλησιολογικὴ θεμελίωση τῆς *διακονίας* («*λειτουργία μετὰ τῆς Θ. Λειτουργίας*») καὶ γ) τὴ διαμόρφωση μίας *οἰκολογικὰ εὐαίσθητης θεολογίας τῆς δημιουργίας*. Βλ. ἐνδεικτικὰ γιὰ τὰ παραπάνω «ἐπιτεύγματα» στὰ ἔργα: ΑΘ. ΒΛΕΤΣΗΣ, «Ἐπιστροφή στὴν Ὁρθοδοξία; Ποιὸ εἶναι τὸ μοντέλο ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία;», στὸν τόμο *Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21^ο αἰῶνα*, σ. 118-121. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, Μητρ. Ἑλβετίας, *Λόγος Διαλόγου*, ἰδίως σ. 206. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, «Ἡ σημασία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στοὺς πολυμερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους τῆς Ὁρθοδοξίας», ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ὁρθοδοξία καὶ σύγχρονοι διάλογοι*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2008, 349-372. ΑΔ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ, «Ἡ “Ἀλογόμυγα” στὸ Ἐδώλιο. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐριδία γιὰ τὴν πολιτικὴ δράση τοῦ ΠΣΕ», ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Οἰκουμενισμός: κλήση καὶ πρόκληση*, Γωνιὰ Χανίων 1984, 16-43. Ἐκτενέστερα βλ. ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Ἐπὲρ τῆς Οἰκουμένης», σ. 127-159· ἀντιστρόφως, γιὰ τὰ «ὀφέλη» ποὺ προσέφερε καὶ προσφέρει ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, βλ. στὸ ἴδιο ἔργο, σ. 159-167. Βλ. ἐπίσης παραπάνω ὑποσ. 22 καὶ 27.

34. Γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ σημασία τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἀποδοχὴ του ἀπὸ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες βλ. Ι. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Οἱ θέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ κείμενο τῆς Λίμα*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2006· ΑΥΓ. ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗΣ, *Βάπτισμα καὶ Οἰκουμενικὸς Διάλογος. Μία ὀρθόδοξη προσέγγιση*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2010· ἐπίσης βλ. τὴν εἰσήγηση στὴ ΣΤ' Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΠΣΕ στὸ Βανκούβερ τοῦ ΑΔ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ, «*Σκέψεις περὶ ἀποδοχῆς χωρὶς παράκαμψη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας*», ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Οἰκουμενισμός: κλήση καὶ πρόκληση*, 50-79.

35. Βλ. *The Church: Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper 214, WCC, Geneva 2013.

ΠΣΕ³⁶ και την απόφαση του Συμβουλίου, μετά την Θ' Γενική Συνέλευση στο Πόρτο Άλέγκρε (2006), να όριστούν αυστηρότερα θεολογικά και έκκλησιολογικά κριτήρια εισδοχής νέων Έκκλησιών-μελών στο Συμβούλιο, με γνώμονα την κοινή όμολογία του Συμβόλου της Πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως χωρίς το *filioque*³⁷. Στο κείμενο της Ε' Προσυνοδικής (§§ 17 και 19) έκφράζεται ή εύαρέσκεια των Όρθοδόξων για αυτή την εξέλιξη και τίθεται ως απαραίτητος όρος της συμμετοχής τους στο Συμβούλιο ο σεβασμός του «Άρθρου-Βάση» του νέου καταστατικού σύμφωνα με το όποιο μέλη του ΠΣΕ «δύνανται να είναι μόνον αί Έκκλησίου και αί Όμολογίου, αί αναγνωρίζουσαι τόν Κύριον Ίησούν Χριστόν ως Θεόν και Σωτήρα κατά τας Γραφάς και όμολογοῦσαι τόν έν Τριάδι Θεόν, Πατέρα, Υΐόν και Άγιον Πνεῦμα κατά τó Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως» (§ 19)³⁸.

Ίδιαίτερη σημασία έχει ή απόφαση του ΠΣΕ στην ίδια Γενική Συνέλευση να προβάλλει τó βάπτισμα ως βασικό έκκλησιολογικό κριτήριο για μία συνεπή θεολογική προσέγγιση του ζητήματος της ένότητας της Έκκλησίας και για μία υπεύθυνη και παραδεκτή σύγκλιση των έκκλησιολογιών³⁹. Αυτό είχε συζητηθεί και σε ένδοορθόδοξο πλαίσιο στη Διάσκεψη της Σόφιας τó 1981, ή όποια κατέθεσε για πρώτη φορά κωδικοποιημένα τά όρθόδοξα αίτήματα (*desiderata*)⁴⁰.

36. Βλ. «Τελικό κείμενο της Ειδικής Έπιτροπής για τή συμμετοχή των Όρθοδόξων στο Π.Σ.Ε.», Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ (έπ.), *Όρθόδοξη Θεολογία και Οίκουμηνικός Διάλογος*, έκδ. Άποστολική Διακονία, Άθήνα 2005, 207-270.

37. Για τίσ θετικές και πολύ ικανοποιητικές εξελίξεις στις άλλες Έκκλησίες και στην Οίκουμηνική Κίνηση σε σχέση με τó θέμα της χρησιμοποίησης του Συμβόλου της Πίστεως στην πρωταρχική του μορφή, δηλ. χωρίς τήν προσθήκη του *filioque*, βλ. Γ. ΛΑΡΕΝΤΖΑΚΗΣ, *Τó καθήκον της όρθοδοξίας για καταλλαγή και ένότητα. Έξελίξεις και προοπτικές σε μεγάλα θέματα του οίκουμηνικού διαλόγου*, έκδ. Ostracon, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 27-96 και Άλ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ, «Τό "Πιστεύω" χωρίς τó "Φιλιόκβε"», *Ένορία* 717 (1984) 219-220.

38. Τó «Άρθρο-Βάση» με τόν τριαδικό και δοξολογικό χαρακτήρα, όπως διατυπώθηκε και διευρύνθηκε μετά από έπιμονή των Όρθοδόξων (ανάμεσά τους και ό Νίκος Νησιώτης) στην Γ' Γενική Συνέλευση του ΠΣΕ στο Νέο Δελχί (1961), αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα στην πορεία Έκκλησιών πρós τήν ένότητα. Έπαιξε ρόλο στην έπεξεργασία μίας νέας στάσης της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας απέναντι στην Οίκουμηνική Κίνηση. Προπαντός διευκόλυνε τήν εισδοχή των Όρθοδόξων Έκκλησιών στο Π.Σ.Ε. (όσων δέν ήταν μέλη μέχρι τó 1961) και τήν καλύτερη συνεργασία τους με αυτό.

39. Για τίσ αποφάσεις της Θ' Γενικής Συνέλευσης στο Πόρτο Άλέγκρε και τή σημασία τους βλ. ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Υπέρ της Οίκουμένης», σ. 97 κ.έξ., ίδιος σ. 100 και Βλ. ΦΕΙΔΑΣ, «Η Όρθόδοξη Έκκλησία και ή Θ/ Γενική Συνέλευση του Π.Σ.Ε.», *Έκκλησία* 83 (2006), 457-461.

40. Βλ. τήν Έκθεση της Διάσκεψης της Σόφιας «Orthodox Involvement in the World Coun-

Ἡ ἀναλογικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ πνεύματος κανόνων -ὅπως οἱ 7 τῆς Β΄ καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ποὺ ἀναφέρονται στὴν παράγραφο 20 τῆς Ε΄ Προσυνοδικῆς- στὴ νέα πραγματικότητα τῆς σύγχρονης Οἰκουμενικῆς Κίνησης καὶ τῶν εἰρηνικῶν διαλόγων, συνεπάγεται τὴν ἀναγνώριση τοῦ «ὑποστατοῦ» ἢ καὶ τοῦ «ἐγκύρου» τοῦ Βαπτίσματος. Ὅπως σημειώνει ὁ καθηγητὴς Βλάσιος Φειδᾶς, σήμερα μπροστὰ στὴ νέα πραγματικότητα τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων καὶ τῶν πρωτοβουλιῶν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκρίβειας ἀτονεῖ καὶ ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, προκειμένου νὰ διευκολυνθῆ ἡ κοινὴ πορεία πρὸς τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος⁴¹. «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία», συμπεραίνει, «ἐφ' ὅσον συμμετέχει ἐπίσημως στοὺς πολυμερεῖς καὶ τοὺς διμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν, ἔχει ἤδη ἀποδεχθῆ τουλάχιστον τὸ “ὑποστατὸν” ἢ καὶ τὸ “ἐγκυρον” τοῦ Βαπτίσματος τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ Ὁμολογιῶν, μὲ τὶς ὁποῖες διαλέγεται. Ἡ ἐπιλογὴ τῆς αὐτῆς, παρὰ τοὺς ὁμολογιακοὺς παροξυσμοὺς ὀρισμένων παραδοσιαρχικῶν ἢ καὶ συντηρητικῶν κύκλων, εἶναι ὄχι μόνον σύμφωνη πρὸς τὴν κανονικὴν παράδοση καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξη, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὀφειλετικὴ μαρτυρία ὡς πρὸς τὶς τραγικὲς συνέπειες τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας»⁴². Ἡ

cil of Churches», στὸ G. LIMOURIS (ed.), *Orthodox Visions of Ecumenism: Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement, 1902-1992*, WCC, Geneva 1994, 87-94, ἰδίως σ. 91: «A reference to Baptism should be included in the basis of the Council or at least in the criteria for admission of new members».

41. Βλ. τὶς ἐμπεριστατωμένους μελέτες τοῦ καθηγητῆ Βλ. ΦΕΙΔΑΣ, «Βάπτισμα καὶ Ἐκκλησιολογία», στὸ *Θεολογία καὶ κόσμος. Τιμητικὸς Τόμος πρὸς τὸν Καθηγητὴ Γεώργιο Ἱ. Μαντζαρίδη*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2004, 536-546, ἐδῶ σ. 544-545· «Taufe und Ekklesiologie», *ÖR* 53 (2004) 361-370, ἰδίως σ. 369· «Τὸ κῆρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ», *Ὁρθοδοξία* 11 (2004) 421-456, ἰδίως σ. 424, 426, 430. Πολὺ κοντὰ στὰ παραπάνω βρίσκεται ἡ σκέψη τοῦ μετριοπαθοῦς θεολόγου καὶ ἐμπειροτάτου στοὺς θεολογικοὺς διαλόγους καθηγητῆ Ἰωάννη Καρμίρη, ὁ ὁποῖος τόνιζε ὅτι λόγω τῆς συμμετοχῆς μὲ συνοδικὲς ἀποφάσεις τῆς καθόλου Ὁρθοδοξίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι καὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν πολυμερῶν καὶ διμερῶν διαλόγων «παραδέχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν ὑπαρξίν Ἐκκλησίας ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ, ἢ μᾶλλον Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς ἀληθοῦς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (ecclesia extra ecclesiam), ὡς καὶ Χριστιανῶν ἔξω τῶν τειχῶν καὶ ὀρίων αὐτῆς (extra muros), ἔνθα ἐπεκτείνεται ἀνεμποδίτως ἡ πανσθενουργὸς σωτήριος χάρις τοῦ Θεοῦ» (βλ. Ἰω. ΚΑΡΜΙΡΗΣ, «Ἡ σωτηρία τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ», *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 56 (1981) 391-434, σ. 403).

42. Βλ. ΦΕΙΔΑΣ, «Βάπτισμα καὶ Ἐκκλησιολογία», σ. 546.

κατ' οίκονομίαν ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος ἔχει σημαντικὲς συνέπειες γιὰ τὴ θεώρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατάστασης ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων Χριστιανῶν⁴³.

Ἡ νέα οἰκουμενικὴ πραγματικότητα, ἣ ὁποία ἔχει περιγραφεῖ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἐπιτυχῶς μὲ τὸν ὄρο «φιλόχριστη περιχώρηση τῶν ὁμολογουσῶν τὸν αὐτὸν Κύριον Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν»⁴⁴, δημιουργεῖ νέα δεδομένα γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία προκειμένου νὰ προχωρήσει πρὸ πέρα ἀπὸ τὸν λεγόμενον «ἐκκλησιολογικὸ ἀγνωστικισμὸς» πού πρεσβεύει: «γνωρίζουμε ποῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, δὲν μπορούμε ὅμως νὰ ποῦμε ποῦ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία⁴⁵» καὶ νὰ γίνεи πρὸ «καταφατικῆς»⁴⁶, ἐπιδιώκοντας ὄχι

43. Πρὸς ἐπίρρωση τῶν παραπάνω λεχθέντων παραπέμπουμε καὶ σὲ ὅσα σημαντικὰ ἀναφέρεται ὁ καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ΑΜΙΑΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ -ὁ Νέστορας τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα- στὸ κλασικὸ ἔργο του *Ἡ Οἰκονομία κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 1949, σ. 70-71: «Εἶναι γνωστὸν πόσον τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν ἀπασχόλησε τὴν παλαιὰν Ἐκκλησίαν καὶ πῶς τελικῶς ἐπεκράτησεν ἡ ὄλως ἐπιεικὴς ἀποψις τῆς ἀποδοχῆς ἀκόμη καὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν Ἀρειανῶν, ὡς τελικῶς διευτώθη ἐν τῷ ζ' κανόνι τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πλείστα δὲ χωρία ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μαρτυροῦν περὶ τῆς τοιαύτης ἐπιεικοῦς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθεῖ, ἐφ' ὅσον ἐξ ἄλλων Ἐκκλησιῶν (τῆς Δυτικῆς καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων) ἀκόμη καὶ τῶν παλαιῶν μονοφυσικῶν προσερχόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας γίνονται δεκτοὶ διὰ λιβέλλου ἢ κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον διὰ μύρου, ἀναγνωρίζομένου κατ' οἰκονομίαν ὡς ἐγκύρου τοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκείναις εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τελεσθέντος βαπτίσματος». Βλ. περισσότερα γιὰ τὴν «οἰκονομία» καὶ τὸ Βάπτισμα ὡς προσδιοριστικὸ ὄριό της στὴ μελέτη μας *Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησίες*, σ. 257 κ. ἔξ.

44. Βλ. τὸ βαρυσήμαντο «Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ ΠΣΕ» στὸ *Στάχυς*, τεύχ. 28-29, Ἰούλ. 1971-Ἰούν. 1974, 86-92, ἰδίως σ. 88, § 8, (ἡ ὑπογράμμιση τοῦ κεμένου).

45. Ἡ φράση ἀποδίδεται στὸν Κομιάνοφ καὶ συμμερίζονται πολλοὶ Ὁρθόδοξοι. Βλ. Π. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ, *Ἡ Ὁρθοδοξία*, (μτφρ. Α.Τ. Μουρτζόπουλος), Θεσσαλονίκη 1972, σ. 462 καὶ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ WARE, *Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, (μτφρ. Ἰω. Ροηλίδης), ἐκδ. Ἀκρίτας, Νέα Σμύρνη 1998, σ. 486.

46. Πρβλ. Ρ. BOUTENEFF, «Looking Towards the Future. Ecclesiological Implications and Challenges of the Special Commission Report», Metropolitan Gennadios of Sassima (ed.), *Grace in Abundance. Orthodox Reflections on the Way to Porto Alegre*, WCC, Geneva 2005, 92-99. Ἦδη ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης (Ζηζιούλας) τὸ 1995 σὲ μία εἰσήγησή του στὸ Σαμπεζύ, προσπαθώντας νὰ προτείνει δρόμους πού νὰ πηγαίνουν πέρα ἀπὸ τὸ ἐκκλησιολογικὸ «laissez-faire» τῆς περιώνυμης Δήλωσης τοῦ Τορόντο (1950), τόνισε τὴν ἀνάγκη ὑπέρβασης τοῦ «ἐκκλησιολογικοῦ ἀγνωστικισμοῦ» τῆς παραπάνω φράσεως ἀναφορικὰ μὲ τὰ μὴ-ὀρθόδοξα μέλη τοῦ ΠΣΕ (βλ. METROPOLITAN JOHN OF PERGAMON, «The Self-understanding of the Orthodox and their Participation in the Ecumenical Movement», στὸ

ἀπόλυτη ὁμοιομορφία καὶ συμφωνία ἀλλὰ μεγαλύτερη συνεκτικότητα, σαφήνεια καὶ συνέπεια στὶς ἀπαντήσεις της γιὰ τὸ πῶς βλέπει τὸ ἐκκλησιολογικὸ status τῶν Χριστιανῶν ποὺ βρίσκονται ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς Ὁρθοδοξίας⁴⁷. Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος θὰ προσέφερε μεγάλη ὑπηρεσία στὸ θέμα αὐτό, γιατί -ὅπως εἶχε σημειώσει γιὰ παρόμοιο ζήτημα ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος (Κωνσταντινίδης), ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόεδρος τῆς Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν Προετοιμασία τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων καὶ μὲ μεγάλη καὶ πολύτιμη συμβολὴ σὲ αὐτές- ἔτσι θὰ τὸ ἔθετε «στὴ σωστὴ πανορθόδοξη βάση του, γιὰ νὰ παύσουν οἱ ἀμφίρροπες ἐρμηνεῖες, ἀξιολογήσεις καὶ ἀναφορές..., γιὰ νὰ λείπει, κυρίως, ὁ “διχασμὸς” μας σὲ “συντηρητικούς” καὶ “νεωτεριστάς”, σὲ “παραδοσιακούς” καὶ “οἰκουμενιστάς”(!), σὲ “πλειοδότας” καὶ “μειοδότας” τῆς ὀρθοδοξίας, σὲ πιστοὺς καὶ σὲ λιγότερο πιστοὺς στὴν ἐκκλησία καὶ στὴ διδασκαλία της»⁴⁸.

Σὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ, λοιπόν, ἡ Ε΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη εὐστοχα καὶ μὲ συνείδηση εὐθύνης συνέδεσε τὴν παραπάνω ἐκκλησιολογικὴ προσέγγιση μὲ τὸν ὀξύτατο ἔλεγχο ἐκείνων ποὺ, ἀγνοώντας τελείως τὶς πανορθόδοξως καὶ ὁμοφώνως εἰλημμένες ἀποφάσεις γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς

G. Lemopoulos (ed.), *The Ecumenical Movement, the Churches and the World Council of Churches. An Orthodox contribution to the reflection process on «The Common Understanding and Vision of the WCC»*, WCC/Syndesmos, Geneva/Bialystok 1996, 37-46). Βλ. ἐπίσης τὶς παρατηρήσεις τοῦ ΑΘ. ΒΛΕΤΣΗ, «Ἐπιστροφή στὴν Ὁρθοδοξία; Ποιὸ εἶναι τὸ μοντέλο ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία;», στὸν τόμο *Ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος στὸν 21ο αἰῶνα*, σ. 124 κ.ἐξ.

47. Αἰξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ κορυφαῖος ὀρθόδοξος «θεολόγος τοῦ διαλόγου» Νίκος Νησιώτης σημειώνει ὅτι πέρα ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὑπάρχει μίᾶ ἐκκλησιαστικὴ πραγματικότητα ποὺ τὴν ὀνομάζει «ἐκκλησιαστικότητα». Αὐτὴ ἢ «ἐκκλησιαστικότητα»⁴⁷, σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο, δὲν εἶναι κάτι ἀφηρημένο, μίᾶ οὐτοπία ἢ μίᾶ μυστικὴ πραγματικότητα. Περιλαμβάνει μέσα της τρία συστατικά –καὶ ἀπαραίτητα– στοιχεῖα ποὺ διαμορφώνουν τὴν ὄρατὴ καὶ ἱστορικὴ ἐκκλησία: τὰ μυστήρια, τὴ δογματικὴ πίστη (ἰδιαίτερα τὸ Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἔκφραση τῆς κοινῆς ἀποστολικῆς πίστεως), καὶ τὴν ἱεραποστολικὴ καὶ εὐαγγελικὴ-διακονικὴ δραστηριότητα, μαζί βέβαια μὲ τὴ μετοχὴ στὴν ἐσχατολογικὴ ἐλπίδα (βλ. τὴν πολὺ σημαντικὴ μελέτη τοῦ ἴδιου, «Die Zugehörigkeit zur Kirche nach orthodoxem Verstandnis», P. Meinhold (Hrg.), *Das Problem der Kirchengliedschaft heute*, (Wege der Forschung Bd. 524), Darmstadt 1979, 366-390).

48. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ), Μητροπολίτης Ἐφέσου, *Ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων στὶς διαχρονικὲς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1995, ὑποσ. 64. σ. 102-103.

Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στό ΠΣΕ καί τοὺς θεολογικοὺς διαλόγους, πολεμοῦν τοὺς διαλόγους αὐτοὺς καί κάθε προσπάθεια εἰρηνικῶν καί ἀδελφικῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς, ὑπονομεύουν τὴν ἐνότητα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὸ διαχωρισμὸ τοῦ πληρώματος σέ «γνήσιους» καί «νόθους», σέ «πιστούς» καί «ἀποστάτες», καί ὑψώνουν τὸν ἑαυτό τους ὑπεράνω τῶν Ἐπισκοπικῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας, μὲ κίνδυνο νὰ δημιουργήσουν σχίσματα μέσα στὴν Ὁρθοδοξία⁴⁹. Δηλώνεται μὲ ἀποφασιστικότητα στὴν παράγραφο 22 τοῦ κειμένου: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καταδικαστέαν πᾶσαν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἀτόμων ἢ ὁμάδων, ἐπὶ προφάσει τηρήσεως ἢ δῆθεν προασπίσεως τῆς γνησίας Ὁρθοδοξίας. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἢ διατήρησις τῆς γνησίας ὀρθοδόξου πίστεως διασφαλίζεται μόνον διὰ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλει τὸν ἀρμόδιον καί ἔσχατον κριτὴν περὶ θεμάτων τῆς πίστεως»⁵⁰.

49. Σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ Γ. Μαρτζέλο, ἡ στάση αὐτὴ «προδίδει ἔλλειψη ἐκκλησιολογικῆς συνειδήσεως πού ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ καί τὴν αἰτία τῆς αἵρεσης γιὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» (βλ. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, «Ἡ ἰδεολογικὴ καί ἡ ἐκκλησιαστικὴ διάσταση τῆς Ὁρθοδοξίας: Ἡ ἐπικαιρότητα μίας παραδοσιακῆς διάκρισης», *Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικὸς προβληματισμός. Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Δ'*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 392-393).

50. Εἶναι ἐνδιαφέροντα ὅσα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καί πάσης Ἀλβανίας Ἀναστάσιος παρατηρεῖ ἀκριβῶς γιὰ αὐτὸ τὸ θέμα: «... Οἱ ὑπερσυντηρητικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἐπαφές μας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ἀπειλοῦν νὰ ἀλλοτριώσουν τὸ Ὁρθόδοξο φρόνημα καί ἦθος καί ὅτι ἡ συμμετοχὴ μας στὴν οἰκουμενικὴ κίνησι – τὴν ὁποία ἄκριτα χαρακτηρίζουν ὡς “παναίρεση” – εἶναι προδοσία τῆς Ὁρθοδοξίας. Δὲν δυσκολεύονται μάλιστα νὰ βάλουν στοὺς ἀντιφρονούντες ἐπικέτες, ὅπως “αἰρετικοί”, “οἰκουμενιστές” (ἄγνωστη λέξι στὸ ἐλληνικὸ λεξιλόγιο, πού γνωρίζει ἀπὸ αἰῶνες μόνο τὸ “οἰκουμένη”, “οἰκουμενικός”). Πολλοὶ ὁμῶς πιστεύουμε ὅτι εἶναι χρέος μας νὰ συμμετέχουμε στοὺς κοινούς προβληματισμούς προσφέροντας τὴν Ὁρθόδοξη μαρτυρία. Τὴ γραμμὴ αὐτὴ ἔχουν υἱοθετήσει ἀπὸ ἐτῶν οἱ Σύνοδοι τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν... Τὸ βασικὸ ἐρώτημα εἶναι, ποῖος τελικὰ ἀποφασίζει στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γιὰ τὸ ἐκάστοτε πρακτεὸ καί γιὰ τὸ τί εἶναι αἰρετικὸ; Ὁ Ἄλφα ἢ ὁ Βῆτα εὐσεβῆς μοναχὸς ἢ κληρικὸς; Διότι τάχα αὐτὸς αὐτεπάγγελτα “ἐκπροσωπεῖ” τὸν λαό, χωρὶς μάλιστα νὰ τὸν ρωτᾷ; Μήπως ἔτσι κινδυνεύουμε νὰ διολισθήσουμε σὲ ἕνα τύπο “πρεσβυτεριανῆς Ὁρθοδοξίας”; Ἀλλὰ ἕνα τέτοιο εἶδος δὲν τὸ γνωρίζει ἡ Ὁρθόδοξη παράδοσι. Ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων ἔχει τὴν εὐθύνην νὰ λαμβάνει ἀποφάσεις στὰ κρίσιμα θέματα καί νὰ καθορίζει τὴν ἐκάστοτε Ὁρθόδοξη στάσι. Προφανῶς, ὑπάρχουν πολλὰ προβλήματα θεολογικά, ἐκκλησιολογικά, πρακτικά, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τοὺς χριστιανούς τῆς Εὐρώπης. Θὰ χρειασθεῖ ἀσφαλῶς ὑπεύθυνη καί συστηματικὴ συζήτησι ἐπὶ διαφόρων θεμάτων. Κανεὶς δὲ ἀπὸ ὅσους μετέχουμε στὶς διαχριστιανικὰς σχέσεις δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ ἀρνηθεῖ τὴν Ὁρθόδοξη ταυτότητά του ἢ νὰ κάνει συμβιβασμούς στὴν πίστι του προδίδοντας τὴν Ὁρθόδοξη παράδοσι. Ἄλλωστε, ἡ οὐσιαστικὴ συμβολὴ μας δὲν

Τὸ πρόβλημα αὐτό, πού δὲν εἶχε τεθεῖ ἀκόμη στὴν Γ΄ Προσυνοδική τὸ 1986, ἔλαβε ἀνησυχητικὲς διαστάσεις, ὅταν μετὰ τὶς ραγδαῖες κοινωνικοπολιτικὲς ἀλλαγές στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἄλλαξε ἡ κατάσταση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἦρθαν στὸ προσκήνιο ἀπωθημένες γιὰ πολλὲς δεκαετίες νοσηρὲς πτυχὲς φονταμενταλιστικῶν καὶ ἐθνικιστικῶν παροξυσμῶν καὶ ἄρχισε νὰ πνέει ἓνα ἰσχυρὸ ἀντιδυτικὸ καὶ ἀντιοικουμενικὸ πνεῦμα⁵¹. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις θεωρήθηκε ὡς ἡ ἐνσάρκωση τῶν καταστροφικῶν δυνάμεων τοῦ διεθνισμοῦ καὶ ὡς σύγχρονη μορφή ἀίρεσης. Διάφοροι φονταμενταλιστικοὶ κύκλοι -ὑποκινούμενοι καὶ ἀπὸ ἀκροδεξιὰ πολιτικὰ ἐθνικιστικὰ κόμματα- σὲ μία προσπάθεια προσηλυτισμοῦ τῶν πιστῶν καὶ ἐδραίωσης τῆς δικῆς τους «παρασυναγωγῆς», ἄρχισαν μία ἔντονη ἐκστρατεία κατὰ τῆς ἡγεσίας τῶν κανονικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπικρίνοντας ἐπισκόπους καὶ θεολόγους γιὰ «οἰκουμενιστικὰ ἀνοίγματα» καὶ «θεολογικὲς ὀλισθήσεις», ἀπαιτώντας ταυτόχρονα τὸν τερματισμὸ ὁποιασδήποτε ἐπαφῆς μὲ τὸ δυτικὸ χριστιανικὸ κόσμ⁵².

Ἡ ἀναρρίψις τοῦ φονταμενταλισμοῦ ἐντὸς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, μὲ κύρια χαρακτηριστικὰ τὸν ἀντιοικουμενισμὸ καὶ τὸν ἀντιδυτικισμὸ, εἶχε ἀπασχολήσει ἤδη ἀπὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1992 τὴ Σύνταξη τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ Φανάρι⁵³ καὶ ιδιαίτερα τὴ Διορθόδοξη Διάσκεψις πού

εἶναι ὁ συμβιβασμὸς ἢ ἡ σιωπὴ, ἀλλὰ ἡ σοβαρὴ κριτικὴ σκέψις, ἢ προσφορὰ τοῦ θησαυροῦ τῆς Ὁρθόδοξης παραδόσεως καὶ θεολογίας πού συνδέει ὀργανικὰ τὸ σήμερον μὲ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴ» (βλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Πανθησκειακὴ Εὐρώπη καὶ Ὁρθοδοξία», στὸ http://www.ionio.gr/central/download.php?file=news/event-review_0179_wt/ionio_01_79_speech_gr.pdf).

51. Γιὰ τοὺς παράγοντες πού ὀδήγησαν σὲ αὐτὲς τὶς τάσεις βλ. Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ, «Θρησκεία καὶ Ἐθνικισμὸς. Θεωρητικὰ προλεγόμενα γιὰ τὴ σχέση θρησκείας καὶ πολιτικῆς» στὸ: *Τμὴ Γεωργίου Κ. Βλάχου. Πολιτικὴ - Δίκαιο - Φιλοσοφία*, (ἐπ.) Η. Κατσούλης / Α. Παπαρίζος, ἐκδ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 1995, 197 - 225, σ. 217 ἔξ).

52. Βλ. π. Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ, «Ἡ Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ στὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν», στὸ *Ἀναλόγιον*, τεύχ. 1, φθινόπωρο 2001, 80-94, ἐδῶ σ. 88 ἔξ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ὁρθοδοξία 2001-Ἄλμα πρὸς τὰ ἔμπροσθ ἢ ἐπιστροφή στὸν μεσαίωνα;», *Ἐνημέρωσις* ΙΔ-1998/6, σ. 1-2 καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ἡ “Διεθνὴς” τῶν Ὁρθοδόξων Σχισματικῶν», *Ἐνημέρωσις* ΙΔ-1998/7-8, σ. 1-2. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα φονταμενταλιστικῆς νοστορπίας καὶ μισαλλοδοξίας ἀποτελεῖ ἡ δημόσια καύσις συγγραμμάτων κορυφαίων Ὁρθοδόξων Ρώσων θεολόγων, ὅπως τοῦ Ἄλ. Σμέμαν καὶ Ἰ. Μέγεντορφ, μὲ ἐντολὴ τοῦ ἐπισκόπου Αἰκατερίνμπουργκ Νίκωνα τὸν Μάιο τοῦ 1998 (βλ. Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ, «Ὁρθοδοξία 2001...», σ. 1 καὶ *Ἐπίσκεψις*, ἔτ. 29, ἀρ. 558, 30.6.1998, ἀναφορὰ σὲ δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας «Νεξαβίσιμαγια Γκαζέττα» γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτό).

53. Βλ. «Μήνυμα τῶν Προκαθημένων τῶν Ἁγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν», *Καθ' ὁδὸν* 2 (1992) 89-93, καθὼς καὶ σχολιασμὸ (σ. 94-125) τῶν καθηγητῶν τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Ν. Ματσούκα, Ν. Ζαχαροπούλου, Ἰ. Πέτρου, Π. Βασιλειάδη.

συνήλθε στη Θεσσαλονίκη το 1998, η οποία εξέτασε το θέμα: «Αξιολογήσεις νεωτέρων δεδομένων εις τὰς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως»⁵⁴. ἐπίσης, ἀπασχόλησε τὴ Ρωσικὴ Ἐπισκοπικὴ Σύνοδο τὸν Αὐγούστο τοῦ 2000, ποὺ ἐξέδωσε τὴ Διακήρυξη «Βασικὲς ἀρχὲς τῆς σχέσης τῆς Ρωσικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας πρὸς τὶς ἄλλες χριστιανικὲς Ὁμολογίες»⁵⁵, καὶ πρὸ πρόσφατα τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ποὺ ἐξαπέλυσε γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὴν Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς 21 Φεβρουαρίου 2010⁵⁶. Σὲ ὅλα τὰ κείμενα ἀποδοκιμάζονται αὐστηρὰ οἱ ἀκραῖες ομάδες ποὺ ἐπιχειροῦν τὴ δημιουργία διαιρέσεων καὶ σχισμάτων ἐντὸς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ κρίνεται ὁμοφώνως ἀπαραίτητὴ ἡ συνέχιση τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση, ἀφοῦ ἡ ἄρνηση τοῦ διαλόγου θὰ ἀποτελοῦσε ἄρνηση τῆς μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ σύγχρονο κόσμο. Τονίζεται ὅτι στὸ πλαίσιο τῆς ἐπὶ πολλῶν δεκαετιῶν ὀρθόδοξης συμμετοχῆς στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους ἐκπροσώπους τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης τοπικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸδωσε τὴν Ὁρθοδοξία. Ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση εἶναι σύμφωνη ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἴδιου τοῦ ἱδρυτῆ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ Πάθους προσευχήθηκε «ἵνα πάντες ἕν ὄσιν», ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μακραίωνη θεολογικὴ καὶ λειτουργικὴ ὀρθόδοξη Παράδοση. Ταυτόχρονα ὑπογραμμίζεται ὅτι ἡ συνεργασία καὶ ὁ διάλογος μὲ τοὺς ἑτεροδόξους στηρίχθηκε πάντοτε σὲ ἀποφάσεις τῶν Ἱερῶν Συνόδων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ σὲ Πανορθόδοξες Διασκέψεις.

Πολὺ σωστὰ ἡ ἀπόφαση (§ 22) τῆς Ε΄ Προσυνοδικῆς προβάλλει τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα καὶ τὸ θέτει πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο, γιατί αὐτὴ ἡ διόλου ἐποικοδομητικὴ κατάσταση ἀναδεικνύει τὴν εὐθύνη τῆς Συνόδου νὰ φανερώσει καὶ νὰ περιφρουρήσει τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀλήθεια, προλαμβάνοντας αὐτοὺς ποὺ καταδοκοῦν νὰ καταφέρουν πλήγματα στὸ σῶμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ νὰ τὴν καταστήσουν σῶμα νεκρὸ καὶ ἀντικείμενο πρὸς συντήρηση.

54. Βλ. τὸ κείμενο τῆς Διορθόδοξης Συνάντησης τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1998 στὸ περιοδικὸ *Καθ' ὁδόν* 14 (1998) 109-112 καὶ στὸ ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Υπὲρ τῆς Οἰκουμένης», Παράρτημα, σ. 677-681.

55. Βλ. τὴ Διακήρυξη στὸ <https://mospat.ru/gr/documents/attitude-to-the-non-orthodox/>.

56. Βλ. τὸ σημαντικό αὐτὸ κείμενο στὸ ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Υπὲρ τῆς Οἰκουμένης», Παράρτημα, σ. 689-692.

Βεβαίως, ἡ λύση τοῦ παραπάνω προβλήματος συνδέεται καὶ προϋποθέτει τὴν πληροφόρηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ γινόμενα, τὰ τρέχοντα, τὰ σχεδιαζόμενα στὸ χῶρο τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη πολὺ σωστὰ τονίζεται στὴν παράγραφο 11 τῆς ἀπόφασης. Ἔχει ἐπανειλημμένα ἐπισημανθεῖ σὲ διορθόδοξο ἐπίπεδο ὅτι ὁποιαδήποτε προσπάθεια ἀναζήτησης τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας καὶ καταλλαγῆς δὲν θὰ ἔχει ἀποτελέσματα, ἐὰν δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ τῆ «βάσις». Ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸ οἰκουμενικὸ ὄραμα «δύνатаι νὰ διαρθρωθῆ καὶ νὰ ἐκπληρωθῆ μόνον ὅταν αὐτὴ συμμετέχει εἰς τὴν βάσιν» καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς θὰ ἦταν περισσότερο ἀποτελεσματικὴ «ἐὰν ἐδίδοτο μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὸν καταρτισμὸν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς τὰ οἰκουμενικὰ θέματα»⁵⁷. Ἡ παράκαμψη μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου καὶ ἡ ἔλλειψη ἐνημέρωσής του εἶναι οἱ κυριότεροι λόγοι ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ἄρνηση τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης⁵⁸. Σὲ αὐτὸ ὀφείλεται καὶ ἡ παράλυση κάθε προσπάθειας γιὰ δράση καὶ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ποὺ ἀποφασίζονται⁵⁹. Εἶναι εὐκαιρία μὲ τὴ Μεγά-

57. Βλ. «Αἱ “Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καὶ τὸ ΠΣΕ”»: Ἐκθεση τῆς Διορθόδοξου Συνσκέψεως Ὁρθοδόξων καὶ Ὁρθοδόξων μὴ Χαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν-μελῶν τοῦ ΠΣΕ (Σαμπεζύ, Ἑλβετία, 12-16 Σεπτεμβρίου 1991)», στὸ Γ. Λαυμόπουλος (ἐπ.), *Ἡ Ζ' Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΠΣΕ, Καμπέρρα, Φεβρουάριος 1991. Χρονικὸ - Κείμενα - Ἀξιολογήσεις*, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1992, 93-106, ἐδῶ σ. 104.

58. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔθεσαν τὸ θέμα αὐτὸ ἐπιτακτικὰ καὶ μὲ σαφήνεια στὸν ὀρθόδοξο χῶρο εἶναι ὁ ΑΔ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ, *Ἡ Σύνοδος σὲ σχέση μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν κόσμον*, Χανιά 1978. Βλ. ἀκόμη ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Λειτουργικὴ Διακονία» στὸν τόμο: *Λειτουργικὴ Διακονία. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σύγχρονο κόσμον*, ἐκδ. Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης, Χανιά 1981, 23 κ.ἐξ., ἰδίως σ. 60 ἐξ. καὶ σ. 65 καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Οἰκουμενισμός: Κλήση καὶ Πρόκληση*, σ. 73.

59. Τὴν ἐνημέρωση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀπαραίτητης προϋπόθεσης γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὶς οἰκουμενικὲς προσπάθειες εἶχε ἐπισημάνει μὲ ἀπαράμιλλο τρόπο ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Μύρων (κατόπιν Ἐφέσου) Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, ἀναφερόμενος στὸ διάλογο τῶν Ἐκκλησιῶν: «Ἐδῶ τὸν πρώτον λόγον ἔχει, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ Δύσει, ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ ... πρέπει νὰ ἐνημερωθεῖ ... Πρέπει δὲ νὰ ἐνημερωθεῖ οὐχὶ ἐλλειπῶς ... Τοῦτο ἀποτελεῖ ὀριστικὴν προϋπόθεσιν τοῦ Διαλόγου ... Κάποτε ἐπεβάλλοντο λύσεις ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἀποθύνοντο ἀπὸ τὰς μάζας. Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει μακρὰν πείραν τοῦ πράγματος αὐτοῦ. Σήμερον αἱ κινήσεις ἀποτελοῦν ἀπαίτησιν τῶν μαζῶν καὶ ἐπιβάλλονται ἐκ τῶν κάτω. Κώφευσις εἰς ταύτας δὲν νοεῖται. Δι' αὐτὸ καὶ θεωρητέα ὡς πιεστικαὶ αἱ κοινωνιολογικαὶ προϋποθέσεις τοῦ συγχρόνου Διαλόγου τῶν Ἐκκλησιῶν» (βλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Τὰ ρεαλιστικὰ Ὁρθόδοξα πλαίσια τοῦ διαλόγου», *Ἐκκλησία* 17 - 18 (1980) 340 ἐξ., ἐδῶ 342 ἐξ.). Πρὸβλ. γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ τίς εὐστοχεῖς παρατηρήσεις τοῦ ΝΙΚΟΥ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Μὲ τὴν Οἰκουμενικότητα πρὸ ὀφθαλμῶν», *Καθ' ὁδὸν* 14 (1998) 19 - 22.

λη Σύνοδο να αλλάξουν τα πράγματα και να γίνουν αυτοδιορθωτικές κινήσεις στο θέμα αυτό. Διαφορετικά, όπως έχει παρατηρήσει ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ήδη από το 1983 (ὡς Μητροπολίτης τότε Φιλαδέλφειας), «διατηρώντας τὸ λαὸ μακριὰ ἀπὸ τὶς σχετικὲς διαδικασίες, ἐκείνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ μὴν ἐπιχειρήσουν τὰ τολμηρὰ καὶ ἀποφασιστικὰ βήματα πρὸς τὴν χριστιανικὴ καταλλαγὴ καὶ ἔνωση, θὰ ἔχουν ὅλη τὴν ἄνεση νὰ ἐπικαλοῦνται ὡς «ἄλλοθι», τὴν «ἀνωριμότητα», τὴν «ἄγνοια» καὶ τὸ «ἀνέτοιμον» τοῦ λαοῦ⁶⁰. Μήπως αὐτὸ δὲν ἰσχυρίζονται σήμερα οἱ ἀκραῖοι κύκλοι ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν πραγματοποίηση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου;

Ἐπιλογικὰ με βάση τὰ παραπάνω λεχθέντα καὶ με τὸ βλέμμα στραμμένο στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ σημειώσω ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴ τῆς τὰ ἔξις σημεία:

Ἀποτελεῖ ἀποστολὴ τῆς σύγχρονης Ὁρθοδοξίας, μέσω τῆς προσεχοῦς Συνόδου τῆς, νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὀρθόδοξη βούληση νὰ συμπορευθεῖ με τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν χριστιανικὴ ἐνότητα.

Ἡ προσεχὴς Σύνοδος ἔχει ἀποστολὴ νὰ καθορίσῃ πιὸ πειστικὰ καὶ πιὸ ὀριστικὰ τὴ θέση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μέσα στὸ σύγχρονο οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ νὰ πεί σὲ αὐτοὺς με τοὺς ὁποίους διαλέγεται πῶς βιώνει ἡ Ὁρθοδοξία τὴ σχέση τῆς με αὐτοὺς καὶ τί εἶναι αὐτοὶ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία.

Ἡ προσεχὴς Σύνοδος ἔχει ἀποστολὴ νὰ ἐπαναβεβαιώσῃ τὴν ὑποχρέωση τῆς Ὁρθοδοξίας νὰ διαλέγεται με τὸν «ἄλλον», με ἀνθρώπους ἄλλων πολιτισμῶν, ὅπως καὶ με τοὺς ἄλλους Χριστιανούς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, γιὰ τὴν διαφορετικὰ θὰ ἀποτύχει στὴν ἀποστολὴ τῆς καὶ θὰ μετατραπῆ ἀπὸ «καθολικὴ» καὶ «κατὰ τὴν οἰκουμένην» Ἐκκλησία ποὺ εἶναι, σὲ μία ἐσωστρεφῆ καὶ αὐτάρεσκη ὁμάδα, σὲ ἓνα «γκέτο» στὸ περιθώριο τῆς ἱστορίας, ξένο πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀγωνιώδεις προβληματισμούς τοῦ σύγχρονου κόσμου, καὶ ἀδιάφορο νὰ δείξει σὲ αὐτὸν τὸ ἀληθινὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου⁶¹.

60. Βλ. BARTHOLOMAIOS ARCHONTONIS, «Vancouver und die Orthodoxen», *Una Sancta* 38(1983)295-299, σ. 297.

61. Πρβλ. τί ἐπισημαίνει ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος στὴν «Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο ἐπὶ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, Φανάριον 2010», στί: ΣΤ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ, «Ἐπερὶ τῆς Οἰκουμένης», Παράρτημα, σ. 690 καὶ ὁ π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ, *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ὁ πνευματικὸς τῆς ὀρίζοντας*. Προλόγισμα Διακ. Stefan Lucian Toma, ἐκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 68-69.